

BAKOS KINGA

HARGITA MEGYE PEDAGÓGUSTÁRSADALMÁNAK SZUBJEKTÍV ÉLETMINŐSÉGE

Bevezető

Az élet minőségének kérdésével, a boldogsággal már az ókori filozófusok – például Arisztotelész és Epikürosz¹ – foglalkoztak, azután pedig a 18. századi felvilágosodás eszméi hívták újra életre, amikor az önmegvalósítás és a személyes boldogság értékke kezdtek válni.²

Ez a tanulmány a pedagógusokat, mint foglalkozási csoport tagjait vizsgálja. Magának a foglalkozásnak, a foglalkozás kereteit adó intézményi rendszernek és a munkahelyi, foglalkozáshoz kötődő kapcsolatrendszereknek is vannak az életminőséget javító és rontó sajátosságai. Ezek kontextusában vizsgáltam 2016-os doktori kutatásomban a Hargita megyei általános iskolai pedagógusok szakmai életminőségét. Ennek néhány eredményét mutatom be most, megemlítve a gyergyói alminta néhány sajátosságát.

Az, hogy ez a foglalkozási csoport ritkán tárgya a tudományos kutatásnak, pontosan tükrözi azt az ellentmondást, ami társadalmi értéke és társadalmi értékelése között van. Az oktatás témakörében megszülető tudományos anyagok nagyrészt a tanulók, a teljesítmény vagy a rendszer hatékonysága szempontjából közelítik meg a témát. Úgy gondolom, a teljesítmény és a rendszer funkcionalitását alapvetően meghatározza a pedagógusok felkészültsége és szubjektíven megélt életminősége. Az életminőség szubjektív, önértékelt szintjének mérése önmagában is különösen fontos egy olyan szakmánál, mely kiegészítésre hajlamosít, és melynek tagjai személyiségüket használják, mint fő munkaeszközt. Munkájuk minőségétől nem kevesebb függ, mint a kultúra átadása, és bizonyos mértékig társadalomalakító szerepük is van. Ez akkor is igaz, ha a pedagógusok társadalmon belüli státusza és presztízse, a társadalmi környezetben kialakult reprezentációk nem ezt tükrözik. Az ellentmondás okán (a szakma önmagában vett értéke és társadalmi értékelése közötti ellentmondás) még fontosabbá válik az a

1 BERGSMA Ad, POOT Germaine, LIEFBROER C. Aart: *Happiness in the Garden of Epicurus*. In: *Journal of Happiness Studies*, 9. (2008), 3. sz. 397-423.

2 VEENHOVEN Ruut: *Advances in understanding happiness*. In: *Revue Quebecoise de Psychologie* 18. (1997) 29-74.

kérdés, hogy hogyan élnek meg ezt a rendszerben élő és dolgozó egyének, a pedagógusok. A szakmai szerep elemzése és vizsgálata azért fontos, mert a szakmával való azonosulás az egyének intézményekhez való kapcsolódásának szemszögéből „rendkívül hatékony integráló erő”.³ Oktatásszociológiai vizsgálatokból⁴ egyértelmű, hogy az iskolai teljesítmény legfontosabb befolyásoló tényezője a családi háttérén kívül (melyet az iskola kevésbé tud kompenzálni) maga a pedagógus.⁵ Jól tanítani pedig jó képességek ellenére sem tud olyan pedagógus, akinek életminősége rossz, aki kiegészített vagy teherként éli meg pedagógusi szerepét.

A pedagógust, mint személyt három kapcsolatrendszer kontextusában szemlélem. Egyik a szűk, iskolai pszichoszociális körülmények rendszere: gyerekek, kollegák, felettesek és ebből kicsit kilépve a szülők. Másik az oktatási rendszer, mint a pedagógusok tudatában tükröződő entitás és a munka kerete, amelyhez szintén valamilyen kapcsolat fűzi akkor is, ha képviselői nem képezik a szűkebb szakmai kapcsolatháló részét. Harmadik szint pedig a tágabb közegtársadalmi megbecsültségben megnyilvánuló viszonyulása. Mindezek „keresztútjában” a pedagógus áll, ezért fontos szakmai életminőségre kiemelten figyelni.

Az életminőség fogalma

Ez egy olyan fogalom, melyet mind a szakirodalomban, mind a hétköznapi életben számos értelmezéssel és jelentésárnyalattal ruháznak fel. Nehéz meghatározni, hogy mennyiben azonos és miben tér el a „jóllét”, „élettel való elégedettség” és a „boldogság”, illetve az angol szakirodalomban használatos „wellbeing”, „happiness” és „quality of life” fogalmaktól. Nagyon nehezen megfogható, hogy milyen a jó élet minősége, mitől minőségi az élet, ráadásul végtelen számú szubjektív nézőpont lehetséges attól függően, hogy ki mit tekint jónak és minőséginek. Ez pedig már elvezet a világlátáshoz, az

3 CROZIER Michel: *A bürokrácia jelensége*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1981.

4 Lásd: RIVKIN G Steven, HANUSCHEK A. Erik, KAIN F. John: *Teachers, Schools, and Academic Achievement*. In: *Econometrica*, 73. (2005), 2. sz. 417-458; HANUSCHEK A. Erik, RIVKIN G. Steven: *Teacher Quality*. In: *Handbook of the Economics of Education*, vol. 2. Szerk.: HANUSCHEK A. Erik, WELCH Finis. Amszterdam, Elsevier B.V., 2006. 1051-1078.; DARLING-HAMMOND Linda, SNYDER John: *Authentic Assessment of Teaching in Context*, In: *Teaching and Teacher Education*, 16. (2000) 523-545.; MCKINSEY and Company: *Mi áll a világ legsikeresebb oktatási rendszerei hátterében?* Magyar Elektronikus Könyvtár, <http://mek.oszk.hu/09500/09575/09575.pdf>, 2007 (2016.07.29.)

5 MCKINSEY and Company: *Mi áll a világ legsikeresebb oktatási rendszerei hátterében?* Magyar Elektronikus Könyvtár, <http://mek.oszk.hu/09500/09575/09575.pdf>, 2007 (2016.07.29.)

életelvekhez, az értékekhez, normákhoz és életcélokhoz. Ugyanis ha az életünk nagy, végső céljaihoz mérjük életminőségünket (eudaimonikus szempont),⁶ akkor másképp értékeljük, mintha csak a közeli, élvezetekre irányuló célok kielégülésétől (hedonikus szempont)⁷ tesszük függővé.⁸

Az életminőség alaposabb vizsgálata Magyarországon a 70²-es években kezdődött⁹, és kutatását nagyrészt a Magatartástudományi Intézet vállalta fel. Romániában legmélyrehatóbban Bălătescu¹⁰ foglalkozott ezzel a témával. Kutatása Erdélyben gyerekcipőben jár, speciális populációval kapcsolatban pedig, mint amilyen a pedagógusok csoportja, egyáltalán nem ismertek számunkra tudományos jellegű adatok. Ezt nagy hiánynak érzékelem, egyrészt mert az életminőség szintje egy társadalom fejlettségének fontos mutatója, másrészt azok a munkavállalók, akik megelégedettek, sokkal jobban integrálódnak az egyes intézményekbe és a társadalomba,¹¹ a jóllét nagyobb teljesítményt és jobb egészséget eredményez.¹²

Az életminőséget alapvetően az objektív-szubjektív dichotómia mentén szokták megközelíteni. Az objektív oldal a személy számára elérhető erőforrásokat jelzi, míg a szubjektív inkább az élet önértékelt, megélt minőségét. Az életminőség szubjektíven

6 A jó életminőséghez több kell, mint az élvezetek, a pozitív élmények gyűjtése, szükséges az értelmes célért való küzdelem, és a képességek maximális gyümölcsötetése is, ez jelenti az eudaimonikus jóllétet.

7 Az időszámításunk előtti negyedik században élt görög filozófus, Aristippos, úgy gondolta, hogy az élet célja és értelme minél több élvezetet, kellemes élményt felhalmozni, és a boldogság ezeknek a perceknek az összessége (Ryan és Deci, 2001), ezt jelenti a hedonizmus.

8 RYAN M. Richard, DECI L. Edward: *On Happiness and Human Potentials. A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being*, In: *Annual Review of Psychology* 52. (2001) 141-166.

9 *Műhelytanulmányok. Az életminőség feltételei*. Szerk.: UTASI Ágnes, MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest, 2007.; PIKÓ Bettina: *Lelki egészség a modern társadalomban*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2005; PIKÓ Bettina: *Lelki egészség a modern társadalomban*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2005; KOPP Mária, SKRABSKI Árpád. (é. n.): *Magyar lelkiállapot az ezredforduló után*. http://www.tavlatok.hu/86/86kopp_skrabski.pdf, (2015. 01. 09.); KOPP Mária; MARTOS Tamás: *A magyarországi gazdasági növekedés és a társadalmi jóllét, életminőség viszonya*. Készült a Jövő Nemzedékek Állampolgári Biztosának megbízásából. http://ess.tk.mta.hu/wp-content/uploads/2013/04/kopp_gazdasagi_novekedes.pdf, 2011 (2016. 04.25.)

10 BĂLĂTESCU Sergiu: *Fericirea în contextul social al tranziției postcomuniste din România*. Cluj-Napoca, Editura EIKON, 2014.

11 UUSIAUTTI Satu, MÄÄTTÄ Kaarina.: *Love for Work as the Way towards Wellbeing*. In: *Global Journal of Human Social Science*. 11. (2011) 9. sz. 63-68.

12 LYUBOMIRSKI Sonja, KING Laura, DIENER Ed: *The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success?* In: *Psychological Bulletin*. 131. (2005) 803-855; COLE Kenneth: *Wellbeing, Psychological Capital, and Unemployment: An Integrated Theory*. Paper presented on the conference of the IAREP, 5-8 July, 2006, Paris, France.

megélt szintje a szubjektív életminőség mindenképpen komplex fogalom, és összetett a háttértényezők rendszere is, amely meghatározza. Mind egyéni, mind társadalmi komponensek szerepet játszanak ebben.

1. ábra. A szubjektív életminőség meghatározó dimenziói és a szubjektív szűrők. (Forrás: Szabó, 2003, 5.)

Bármennyire is nehezen megfogható az életminőség fogalma, úgy tűnik, a 20. század közepétől nem kerülhetjük meg a vizsgálatát. Ugyanis kérdéssé vált, hogy a modern kori gazdasági fellendülés, a GDP növekedése mennyiben hoz életminőségbeli javulást is. Az Easterlin-paradoxonként¹³ ismert jelenség erőteljes szakmai vitákat váltott ki, pro és kontra érvekkel. Azok a tények vannak túlsúlyban, melyek arra utalnak, hogy a boldogság, a megelégedettség csak egy bizonyos pontig (az egzisztenciális anyagi gondok megszűnéséig) jár együtt a gazdasági növekedéssel, azután attól teljesen függetlenül, sőt sok esetben negatív összefüggésben alakul.¹⁴ A GDP tehát csak a fejlődő

13 EASTERLIN A. Richard: *Building a Better Theory of Well-Being*, IZA Discussionpaper series, 2003, 742.sz.

14 EASTERBROOK Gregg: *The progress paradox: How life gets better while people feel worse*. New York, USA, Random House, 2003; EASTERLIN A. Richard: *Building a Better Theory of Well-Being*, IZA Discussionpaper series, 2003, 742. sz. (a továbbiakban EASTERLIN 2003); COLE Kenneth: *Wellbeing, Psychological Capital, and Unemployment: An Integrated Theory*. Paper presented on the conference of the IAREP, 5 - 8 July, 2006, Paris, France; VEENHOVEN Ruut: *Sociological Theories of Subjective Well-Being*. In: *The Science on Subjective Well-Being: A tribute to Ed Diener*. Szerk.: EID Michael, LARSEN J. Randy. New York, Guilford Publications, 2008. 44 - 61; UTASI Ágnes: *Éltető kapcsolatok. A kapcsolatok hatása a szubjektív életminőségre*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó,

országokban megfelelő jelzője az emberek megelégedettségének. Európában másfajta szempontokkal kell ezt kiegészíteni, hogy reális képet kapjunk. Így terelődött a figyelem arra, hogy az emberek hogyan élik meg körülményeiket, javaikat, kapcsolataikat, munkájukat, egyáltalán hogyan érzik magukat, mitől boldogok. A szociológiában kezdtek szétválasztani az objektív életkörülményeket és azok tudatbeli tükröződését, vagyis szubjektív értékelését.¹⁵ Ez utóbbit vizsgálom kutatásomban. Természetesen minél magasabb szintű egy társadalomban az emberek életminősége, annál magasabb az illető ország emberi tőkéje, és annál versenyképesebb.¹⁶ A szubjektív életminőség ezenkívül jól jelzi egy társadalom intergáltóságát,¹⁷ ugyanis az egzisztenciális, anyagi biztonság elérése után sokkal inkább az egyenlőség és az egyének, illetve csoportok társadalomba való integráltsága befolyásolja a szubjektív életminőséget.¹⁸ Természetesen az összefüggés fordítva is érvényes, a boldog emberek könnyebben integrálódnak, és hajlamosabbak az egyenlőtlenségek enyhítésére saját kompetenciahatáraikon belül.

Szubjektív életminőség régiókban

A pedagógusok életminőségének kontextusba helyezése céljából fontos lenne ismerni az ország és a szűkebb régió átlag-, illetve pedagóguspopulációjának életminőségét. Sajnos ez csak részben lehetséges, mivel az életminőség kutatása nálunk kezdeti fázisban van. Adatok csak az ország egészére vonatkozóan ismertek, illetve nemrég történt egy nem reprezentatív vizsgálat Székelyföldön.

A World Happiness Report szerint 2005 - 2007 és 2013 - 2015 között Romániában az étellel való elégedettség, a boldogság szintje 0,31%-ot nőtt, míg sok fejlettebb országban (Franciaország, Belgium, Egyesült Államok) legalább ilyen mértékben csökkent.¹⁹ Ez az Easterlin²⁰ megállapításával van összhangban, miszerint a gazdasági fejlődést csak egy bizonyos fokig követi az étellel való elégedettség, utána akár

2008. (a továbbiakban UTASI 2008)

15 UTASI 2008.

16 POP Cosmina-Elena: *Starea de sănătate a populației din România în context european. O abordare din perspectiva calității vieții*. In: *Calitatea Vieții*, XXI. (2010), 3 - 4 sz. 274 - 305.

17 COYETTE Catherine, FIASSE Isabelle, JOHANSSON Annika, MONTAIGNE Fabienne, STRANDELL Helene: *Being young in Europe today. 2015 edition*, Eurostat, European Union, 2015.

18 UTASI 2008.

19 HELLIWELL, John; LAYARD, Richard; SACHS, Jeffrey: *World Happiness Report 2016*. https://s3.amazonaws.com/happiness-report/2016/HR-V1_web.pdf

20 EASTERLIN 2003.

meg is fordulhat az összefüggés. Románia az Európai Unió gazdaságilag lemaradott országának tekinthető, itt még a gazdasági növekedés párhuzamosan halad az étellel való elégedettséggel. Románia az étellel való elégedettség szempontjából jelenleg közepesnél magasabb szinten van: egy 0-10-ig tartó skálán arra a kérdésre, hogy *Mindent összevetve mennyire elégedett most életével?*, Romániában a válaszok átlaga 6 pont volt 2014-ben.²¹ Frissebb adatok Romániáról a World Happiness Reportban elérhetőek, miszerint 2018-ban az emberek boldogság szintje 6,09 volt.²² Tehát az ország egészére növekedő tendencia jellemző.

Az egyetlen életminőségre irányuló vizsgálat²³ régióinkban 2018 tavaszán készült az Udvarhelyszéki Kis- és Középvállalkozások megbízásából dr. Szabó Árpád vezetésével. A Happy Planet Index módszertanát alkalmazták székelyföldi populáción, és megalkották a Székely Boldogság Indexet nagy mintán (N=1422) végzett, online kérdőíves vizsgálat alapján. Sajnos a minta nem volt reprezentatív, túlsúlyban voltak a fiatalabb értelmiségiek, a városiak és a nők, ezért nehezen lehet levonni következtetéseket belőle, de mindenképpen felhívta a figyelmet a téma fontosságára. A válaszadók körében a Cantril boldogság skála eredménye 6,97, ami magasabb mind a romániai, mind a magyarországi átlagnál.

A World Happiness Report nemzetközi összehasonlításra alkalmas adatai szerint tehát a székelyföldi válaszadók szubjektíven jobbnak ítélik meg életüket, mint a romániai vagy a magyarországi átlagpopuláció. Nagyon fontos figyelembe venni, hogy ez az eredmény inkább a városi értelmiségi nők étellel való elégedettségét tolmácsolja. Ebben a tekintetben hasonló lehet a pedagógusok szubjektív életminőségéhez, amit a későbbiekben tárgyalunk. Érdekes adat, hogy eltekintve ettől a nem reprezentatív populációtól, az átlagpopuláció eredményei is valamivel jobbak Romániában, mint Magyarországon. Ezt erősítik a World Value Survey 2015-ös adatai is, amelyet a Veenhoven által koordinált World Database of Happiness nevű adatbázisban találunk.²⁴ Mindez annak ellenére, hogy a GDP-ben mért objektív életminőség Magyarországon

21 World Database of Happiness adatai: <http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/>, 2003 (2016.12.07)

22 SZABÓ Árpád: *Mennyire boldog a székely? Mit mutat a Székely Boldogság Index?* Kutatási jelentés, Udvarhelyszéki Kis-és Középvállalkozások Szövetsége. Székelyudvarhely, Príma Press Kft., 2018. (a továbbiakban SZABÓ 2018)

23 SZABÓ 2018.

24 World Database of Happiness adatai: <http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/> (2016.12.07)

jobb, mint Romániában (Eurostat, 2016).

	Ország	Élet létra
1	Finnország	7,79
2	Dánia	7,59
3	Norvégia	7,58
18	USA	6,99
	Székelyföld	6,97
19	Belgium	6,93
47	Románia	6,09
48	Magyarország	6,07
77	Moldávia	5,33
87	Szerbia	5,12
90	Bulgária	5,10
119	Ukrajna	4,31
139	Jemen	3,25
140	Dél Szudán	2,82
141	Afganisztán	2,66

1. táblázat. A legboldogtalanabb és legboldogabb országok, valamint szomszédjaink a World Happiness Report 2018-as jelentése és a Székely Boldogság Index alapján. (Forrás: Szabó, 2018, 11.)

Ez az ellentmondás is arra utal, hogy az életminőség soktényezős konstruktum, és hogy a szubjektív szűrők és a kulturális hatások is jelentős mértékben befolyásolják azt.

Nehezen következtethetünk viszont ebből a pedagógusok, ezen belül a magyar pedagógusok szubjektív életminőségére. Figyelembe véve, hogy a képzettséggel párhuzamosan javul az élettél való elégedettség, feltételezhetjük, hogy a székelyföldi pedagógusok csoportjában, mint értelmiségi csoportban magasabb boldogság mutatókat találunk, de adataink nincsenek erről.

Hargita megye pedagógusainak szubjektív életminősége

Doktori kutatásom témája a Hargita megyei pedagógusok szakmai életminősége, tehát az életminőségnek a munkára, szakmai életre vonatkozó részét

helyeztem a középpontba. A kutatás kérdőíves és interjú vizsgálatot is tartalmazott, és az életminőség minden fontosabb területére rákérdezett. Ebben a tanulmányban a kutatás kvantitatív eredményeit mutatom be, nagyobb hangsúlyt fektetve a megye pedagógustársadalmának leírására, ezen belül pedig a gyergyói régió pedagógusainak jellemzésére. A bemutatás szempontja ezúttal nem csak a szakmai életminőség, szeretnék röviden kitérni a szubjektív életminőség különböző területeinek sajátosságaira kutatásom fontosabb eredményei alapján.

A kutatás Hargita megyében készült 2016-ban. A 2011-es népszámlálás adatai szerint a megye lakossága 310867, ennek 50,6%-a nő. A lakosság 42,6%-a él városban. Négy nagyobb régióra osztható: az udvarhelyi, a csíki, a gyergyói és a gyimesi régió.

Kutatásom célcsoportja a Hargita megyei általános iskolákban (előkészítő osztály, I - IV és V - VIII) tanító magyar pedagógusok. A középiskolai és felsőfokú oktatás más gyerekréteget céloz meg, emiatt az ott tanító pedagógusok szakmai szerepe és presztízse is nagyban különbözik az általános iskolában tanítókéttől, ezért ezek a csoportok most nem kerültek be a vizsgálatba. Kutatásom tárgyául azért választottam az általános iskolai pedagógusokat, mert úgy vélem, jobban érintik életminőségüket azok a jellegzetes problémák, amelyeket vizsgálok: például az alacsony presztízsz, az alacsonyabb szakmai autonómia és a speciális nevelési igényű gyerekek nevelésével való megbirkózás. Bár az oktatási rendszer nagyon egységes és centralizált, mégis alrendszerként fogható fel ezen belül a magyar pedagógusok csoportja, ezért most nem foglalkozunk a Hargita megyei román pedagógusok életminőségének vizsgálatával.

Az adatfelvétel évében, 2016-ban Hargita megyében 2182 általános iskolai magyar pedagógus volt a tanfelügyelőség adatai szerint, és ebben benne voltak a Nevelési Tanácsadó és Erőforrás Központ alkalmazottai is (általános iskolában dolgozó logopédusok, fejlesztő pedagógusok és tanácsadók). Saját számításaim szerint ennek a mintának 77%-a nő és 23%-a férfi, átlagéletkoruk 41 év. A pedagógusok 51%-a Udvarhely régióban dolgozik, 28,8%-a Csík körzetében, 13,5% Gyergyó régióban és 4,4% Gyimesben. Tehát az udvarhelyi régió a legnagyobb, a pedagógusok fele itt tömörül.

Fő kérdésem az volt, hogy milyen a Hargita megyei pedagógusok szakmai életminősége, és hogyan élik meg tanítványaikkal, kollegáikkal, feletteseikkel és a szülőkkel való kapcsolatukat, illetve milyen az oktatási rendszerhez, mint munkájuk fő keretéhez fűződő viszonyuk. Részletesen elemeztem, mennyire elégedettek munkahelyük

különböző jellemzőivel (tárgyi feltételek, intézményi feltételek, pszichoszociális feltételek). A szakmai életminőség jellemzőinek elemzésén kívül arra is választ kerestem, hogy milyen összefüggésben van ez az önértékelt anyagi helyzettel, önértékelt egészséggel, a társas támogatással és a vallásossággal. A környezeti feltételek tudati tükröződése az életminőség szubjektív oldalát jelenti, ebbe a megközelítésbe illeszkedik ez a kutatás, ezért mind az anyagi helyzet, mind a testi-lelki egészség vizsgálatánál az önértékelésre hagyatkoztam. A társas támogatás az egyén számára elérhető erőforrások összességét jelenti, mely Bourdieu-nél²⁵ társadalmi tőke néven ismert, és az életminőség fontos meghatározója. Románia egy a Hofstede²⁶ Individualizmus Indexe²⁷ szerint az individualizmus-kollektívizmus tengelyen inkább a kollektívizmus oldalon található, ami annyit jelent, hogy nagyobb hangsúllyal vannak jelen az emberek kapcsolathálózatában a baráti, rokoni, szomszédsági kisközösségek, mint az individualista kultúrákban. De feltételezhetjük, hogy a globalizációs folyamattal párhuzamosan itt is egyre nagyobb jelentősége lesz a munkahelyi kapcsolatoknak és az online baráti közösségeknek, melyek nem annyira térhez kötöttek, mint a hagyományos közösségek.²⁸ Kutatásomban a pedagógusok társas támogatottságát aszerint vizsgáltam, hogy mennyi elérhető támogatásra számíthatnak a személyes kapcsolatháló különböző rétegeitől: pár, család, barátok, ismerősök. A vallásosságra, mint a jóllétet erősítő transzcendens kötelekre tekintettem, amely bizonyítottan képes ellensúlyozni bizonyos negatív környezeti feltételek hatását a kötődés adta biztonság által.²⁹

Az oktatási rendszerhez való viszonyt is egyfajta kapcsolatként értelmeztem, és azt vizsgáltam, hogy hogyan jelennek meg a pedagógusok tudatában a rendszer sajátosságai. Tudjuk, hogy az oktatási rendszer bürokratikus jellegű, amelynek lehetnek

25 BOURDIEU Pierre: *Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke*. In: *A társadalmi rétegződés komponensei*. Szerk.: ANGELUSZ Róbert. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 1997. 156 - 177.

26 HOFSTEDE H. Geert: *Culture`s Consequences: International Differences in Work-related Values*. London, Sage Publications, 1980.

27 Hofstede 69 ország Individualizmus Indexét összegezte, leginkább individualista kultúrának az Egyesült Államokat nevezve meg. Románia ezen a listán 45. helyen szerepel, tehát inkább kollektívista társadalomnak nevezhető.

28 ALBERT Fruzsina; DÁVID Beáta: *Emberek barátságáról. A barátság szociológiája*. Budapest, Századvég Kiadó, 2007.

29 UTASI Ágnes: *Éltető kapcsolatok. A kapcsolatok hatása a szubjektív életminőségre*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 2008.

az egyén számára pozitívumai és negatívumai is.³⁰ Pozitívum, hogy az egyénnek nem kell aktív szerepet és felelősséget vállalnia a szervezetért vagy az intézményért, mivel előre lefektetett merev szabályok vannak. A rendszer diszfunkcionalitásai ellen lázadhat, elhatárolódhat, de nem kell energiát áldoznia feltétlenül a bevonódásra és felelősségvállalásra, maradhat szűkebben értelmezett szerepében, jelen esetben a gyerekekkel való munkáért való felelősségvállalásban. Negatívumai a változásnak való ellenállás és a kiszámíthatatlanság.³¹ Létezik tehát egyfelől a bizonytalanság, kiszámíthatatlanság, az alacsony presztízs, a személyiség mindennapos használatából adódó érzelmi stressz, mint a pedagógusok életének nehézsége. És létezik másfelől az a biztonság, hogy stabil állással jár ez a szakma, és kívül van a versenyszféra kockázatos, nagy felelősségű foglalkozásainak körén. Kérdés, hogy a székelyföldi Hargita megyében dolgozó általános iskolai pedagógusok hogyan élik meg ezt, hogyan értelmezik szakmájukat és szerepüket ebben a kontextusban?

A pedagógusi szakma reprezentációja régiókban is negatív,³² a közvélemény gyakran vélekedik így a pedagógusokról: „*Mi van velük? – kérdezhetik. Egyáltalán mi lehet velük, azok után, hogy alig dolgoznak napi pár órát (sic!), és ott a hosszú vakációjuk (sic!)?*”³³. A romániai magyar pedagógusok társadalmi elismertségéről átfogóbb vizsgálat tíz éve készült,³⁴ de a lábjegyzetben említett újságcikkek és az általam készített rövid vizsgálat a pedagógusok által Facebookon megosztott tartalmakról³⁵ arra utalnak, hogy sem a társadalom részéről, sem részükről nem pozitív a szakma reprezentációja jelenleg

30 CROZIER Michel: *A bürokrácia jelensége*. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1981. (a továbbiakban CROZIER 1981)

31 CROZIER 1981

32 <https://www.hirmondo.ro/velemeney/a-pedagogusok-kovetkeznek-ugye/> <https://kronika.ro/erdelyi-hirek/panaszkodnak-az-onkormanyzati-titkarnoknel-es-soforoknel-is-kevesebbet-kereso-pedagogusok>

33 <https://hargitanepe.eu/de-ki-vigyaz-a-pedagogusokra/>

34 PÉTER Lilla: *Reform és visszhangok. A romániai közoktatási reform fogadtatása romániai magyar pedagógusok körében*. 2006, Doktori tézisek. Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar.

35 Összesítettem 38, pedagógusok által 2016-ban megosztott bejegyzést, és elemeztem ezeket a bejegyzés típusa és a tartalom szempontjából. A 38 bejegyzésből 8 pozitív képet mutat a pedagógusokról (fontos a munkájuk, a jövőt építik, stb.) és 30 negatív. A pedagógust negatívan bemutató bejegyzések kb. fele vicces képek, idézetek formájában jelenik meg, a többit különböző tudományos vagy kevésbé tudományos cikkek vagy videók teszik ki. Ezek közül a bejegyzések közül 10 a pedagógus presztízsének hiányáról szól, 5 az oktatási rendszer diszfunkcionalitásairól és 4 arról, hogy a pedagógusok egyszerre több elvárásnak kell hogy megfeleljenek, és belefáradnak ebbe.

sem. Annak vizsgálata, hogy megfelel-e a valóságnak ez a kép, csak a pedagógusok értékelésére szorítkozik. Tényleg elégedetlenek-e szakmájukkal, pedagógusi szerepükkel? Úgy élik-e meg, mint könnyű, sok szabadsággal járó életmódot? Meg vannak-e elégedve bérezésükkel?

Összefoglalva a következő kérdéseket vizsgáljuk ebben a tanulmányban:

- Hogyan élik meg a Hargita megyei általános iskolai pedagógusok szakmai szerepüket és életminőségüket, iskolai környezetüket (tárgyi és személyi feltételek) és az oktatási rendszert, amelybe beágyazódva dolgoznak?
- Milyen testi és lelki egészségi állapot jellemzi őket?
- Milyen társas támogatottság jellemzi őket?
- Milyennek ítélik meg anyagi helyzetüket?
- Mennyire fontos számukra a vallásosság, és milyen formában?
- Mennyire elégedettek általánosságban életükkel?
- Milyen összefüggés van a szakmai életminőség és a nem, kor, családi állapot, beosztás és szak között?
- Van-e, illetve milyen összefüggés van a szakmai életminőség és az élet többi területével való elégedettség között?

Kutatásom megtervezésénél céлом volt a reprezentativitás, így véletlen kezdőpontú, szisztematikusan rétegzett mintavételt használtam,³⁶ ahol a mintavételi intervallum 5,5575, a véletlen kezdőpont 4. Négy rétegeképző változót vontam be a mintavételbe, melyek az adatbázis alapján elérhetőek voltak. Ezek a nem, életkor, régió és az iskolatípus. Az így kiválasztott személyek száma 355 lett, amelyből 328 válaszolt a kérdésekre (92%-os válaszadási arány). A kérdőíves vizsgálat adatainak feldolgozása statisztikai módszerekkel, az SPSS program 22-es verziójának használatával történt. A statisztikai adatelemzés során a leíró statisztikai módszereken kívül (átlagok, gyakoriságok, szórások számítása) korreláció-elemzést, kereszttábla elemzést, klaszteranalízist és regresszióanalízist végeztem.

36 A mintavételben Koltai Júlia, a MTA Társadalomtudományi Kutatóközpontjának (Szociológia Intézet) munkatársa nyújtott módszertani segítséget.

Hargita megye, ezen belül a gyergyói régió pedagógusainak szociodemográfiai jellemzői

Az alábbiakban a reprezentatív minta jellemzőit mutatom be. A gyergyói régió jellegzetességeiről csak a nagy, 2182 fős minta alapján kapunk utalásokat, és csak a nem, életkor és iskolatípus mentén, ugyanis a negyedik rétegeképző változó, a régió – kis minta révén – a válaszadók anonimitásának védelme érdekében magába a kérdőívbe nem került be.

Nemi megoszlás

Hargita megye pedagógusainak nemi megoszlása a következőképpen alakul: 78,6% nő és 21,4% férfi. A gyergyói régió pedagógusainak nemi megoszlása nem különbözik jelentősen ettől, 78% nő és 22% férfi. Ez az arány abszolút jellemző a „rózsaszín galléros”³⁷ foglalkozásokra, és jellemzően eltér az átlagpopulációban megfigyelhető arányoktól. Hargita megyében az átlagpopuláció 51%-a nő és 49%-a férfi,³⁸ ami sokkal kiegyensúlyozottabb arány, mint amit a pedagóguspopulációban látunk. A szakma elnőiesedése általános jelenség, és kutatásom azt mutatja, annál erősebb ez a tendencia, minél alacsonyabb oktatási szinten tanító pedagógusokról van szó. Vagyis a felső tagozaton tanító tanárok körében legnagyobb a férfiak aránya (29,5%), ennél jóval kisebb a tanítók csoportjában (9,3%), és 0% a segítő foglalkozásúak körében. Hargita megyében csak néhány segítő foglalkozású férfi dolgozik a tanügyi rendszerben, és ők nem kerültek bele a mintába.

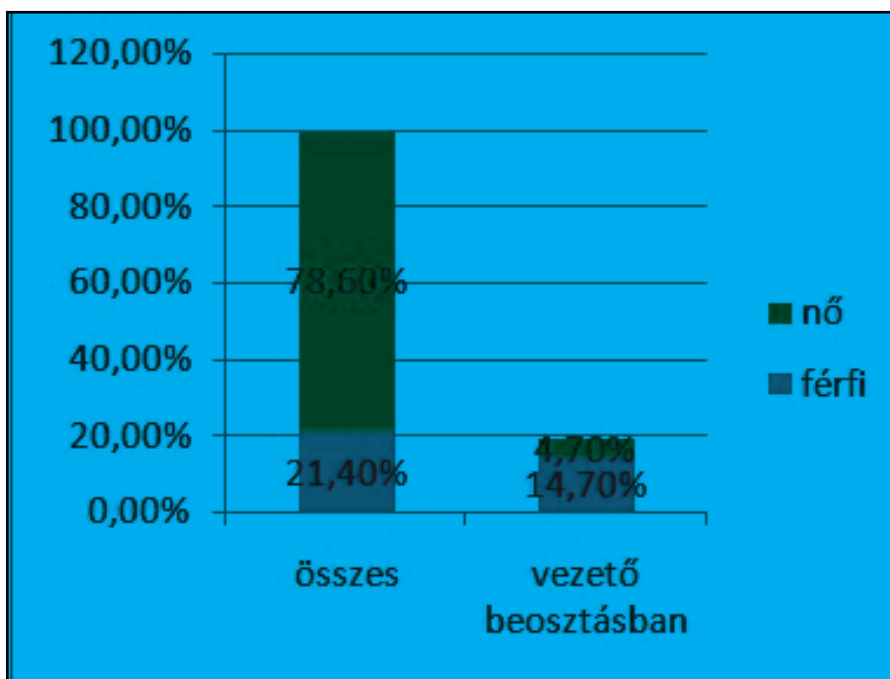
Megfigyelhető a vertikális szegregáció jelensége is az adatok tükrében. Bár a pedagógus populációnak csak 21,4%-a férfi, mégis a vezető beosztásúak 14,7%-át teszik ki (2.ábra). Tehát teljesen másképp oszlik meg a férfi-nő arány az alkalmazotti és a vezetői rétegben. Nők csak nagyon kis százalékban (4,7%) vesznek részt a vezetésben. Ezek a nők jellemzően 51 - 60 év közöttiek, 30 év körüli tapasztalattal, egyetemi végzettséggel és I. fokozattal. Tehát tapasztalatban és végzettségben is elérték a tanügyben lehetséges maximumot. Természetesen az, hogy egy nőt mi tesz képessé vagy érdekeltté arra, hogy

37 Egy új, még alig használt munkaszociológiai kifejezés a „pink collarwork”, vagyis a „rózsaszín galléros” foglalkozás, amely a „kék galléros” (fizikai munkát végzők) és a „fehér galléros” (irodai, értelmiségi munkát végzők) kifejezések analógiájára született (Fényes, 2010), és azokat a foglalkozásokat jelöli, ahol jellemzően a nők túlréprezentáltak.

38 Román Statisztikai Hivatal honlapja: http://www.insse.ro/cms/qol/index_ro.html (2017. 04.28.), az Eurostat Romániára vonatkozó életminőséggel kapcsolatos adatai

vezetői pozícióba kerüljön, jóval komplexebb annál, minthogy leírható legyen ilyen szakmai és demográfiai jellemzőkkel. Fontos szerepet játszhatnak ebben személyiségbeli tényezők, társadalmi, kapcsolati tőke, értékrend, célok, mind olyan szempontok, amelyek meghaladják vizsgálódásom határait.

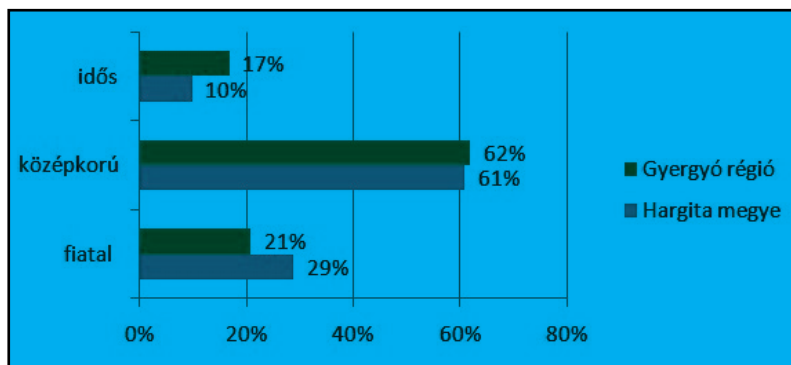
2. ábra. A minta nemi megoszlása. Forrás: saját kutatás adatai (2016, N=328)

Életkor

A reprezentatív mintába 22 - 69 év közötti pedagógusok kerültek, tehát ez jellemző Hargita megye pedagógusaira. Túlnyomó többségük 30 és 50 közötti, ha tíz évenkénti bontásban nézzük. Három nagyobb életkori csoportot képezve (fiatal 35-ig; középkorú 36 és 55 között; idős 56 és afölött), azt látjuk, hogy a pedagógusok 61%-a középkorú. Fiatal felnőttek vannak túlsúlyban, az átlagéletkor 41 év és a középpérték is ebben a tartományban van, a szórás 9,796. Érdekesség, hogy a gyergyói régióban valamivel magasabb az átlagéletkor: 43,6 év. A középkorúak (36 - 55) aránya ugyanannyi Gyergyó környékén is, mint megyei szinten, a magasabb átlagéletkor abból ered, hogy a gyergyói régióban kevesebb a fiatal és több az idős pedagógus.

3. ábra. Gyergyó régió pedagógusainak életkora, összehasonlításban a megyére jellemző tendenciával. Forrás: saját kutatás adatai (2016)

Pályán eltöltött idő

A pályán eltöltött időt tekintve azt mondhatjuk, hogy Harghita megyében a nagy többség (57,4%) 11 és 30 év közötti „régiséggel”³⁹ rendelkezik, ennyi ideje dolgozik a pályán. Aránylag kevés a pályakezdő (12%) és a nyugdíj előtt álló (16,6%) pedagógus.

Végzettség

A Harghita megyei pedagógusok döntő többsége (79,3%) egyetemi végzettséggel rendelkezik, és 11,4% főiskolai végzettséggel.⁴⁰ Minimális azoknak az aránya, akik valamilyen ok miatt (valószínűleg már nem tartották érdemesnek amiatt, hogy közel vannak a nyugdíjbavonuláshoz) nem végezték el a felsőfokú képzést, ezek mind tanítók. A középiskolai végzettséggel rendelkezők és szakképzetlenek együttes aránya is csak 9,3%.

Képzettségi szint

Megfelel nagyjából a minta életkori jellemzőinek: mivel egy pedagógus 30 éves kora körül éri el a I. fokozatot,⁴¹ érthető, hogy ez a végzettségi szint van túlsúlyban.

39 Romániai magyar pedagógusok nyelvhasználatában ez a kifejezés jelöli a pályán eltöltött időt. A kifejezés használatos még hivatalos, szakmai körökben is.

40 Romániában az 1999/2000-es tanévig csak középfokú tanítóképzés volt, amely a Pedagógiai líceumokban zajlott, ekkor vezették be a felsőfokú főiskolai, majd a 2005/2006-os tanévtől az egyetemi szintű képzést. A főiskolai szintről egyetemire való átképzést egy egy éves kiegészítő képzés (2007 és 2010 között működött) szolgáltatta, aminek elvégzése nyomán egyetemi szintű diplomát kaptak a pedagógusok.

41 Romániában a tanügyi karrierpálya lépcsőfokai: véglegesítő (elméleti és gyakorlati vizsga), II. fokozat (elméleti és gyakorlati vizsga), I. fokozat (elméleti és gyakorlati vizsga, tudományos-módszertani dolgozat), mesteri, doktori.

Szak

A pedagógusok 36%-a tanító, 2,7%-a segítő szakember (iskolai tanácsadó, fejlesztő pedagógus, logopédus). A fennmaradó 61,3% felső tagozatos szaktanár, akiknek legnagyobb része (19,8%) nyelvtanár, majd ezután következnek a matematikát és informatikát, természettudományokat, illetve művészetet és sportot tanító tanárok. Mivel az általános iskolai tananyagban nagyon alacsony a társadalomtudományok és a vallásoktatás óraszám, ezek a szaktanárok 3 és 5,5%-ban vannak jelen.

Iskolatípusok

A mintába tartozó pedagógusok jellemzően általános iskolákban dolgoznak, kivétel ez alól az a néhány pedagógus, aki az oklándi speciális iskolában vagy a székelyudvarhelyi Tompa László iskolához kapcsolódó Bice-Bóca Alapítvány speciális osztályaiban tanít.

Hargita megyében a két alapvető iskolatípus – falusi és városi – a következőképpen oszlik meg: 60% falusi és 40% városi iskola.⁴² Ilyen szempontból is reprezentatív a vizsgálati minta, ahol nagyjából ezeket az arányokat láthatjuk: a megkérdezett pedagógusok 57,3%-a mondta, hogy falusi iskolában tanít és 42,7%-a, hogy városiban. A kérdőív részletesebben is rákérdez erre, amiből kiderül, hogy a falusi iskolák nagyobb része I - VIII osztályos iskolákat jelent, kevés a külön V - VIII osztályokat vagy a külön I - IV osztályokat működtető iskola. Ez utóbbiak kizárólag nagyon kis településeken működnek, javarészt összevont osztályokkal. A megkérdezett pedagógusok 60,7%-a felső tagozaton, 39,3%-a alsó tagozaton tanít. A gyergyói régió pedagógusainak 56% tanít a Gyergyószentmiklós környéki falvakban és 44% a városban.

Családi állapot

Családi állapot szempontjából az adatok azt mutatják, hogy nagy részük házasságban él (64,8%), és összesen 13,1% él ezen kívül stabil kapcsolatban. A megkérdezettek 69,1%-nak van gyereke: egy (30,1%) vagy két (56,6%) gyerek a jellemző, csak 13,3%-nak van 3 vagy annál több gyereke.

Lakhely

Lakhely szempontjából fordított a helyzet, mint a munkahelynél: míg a pedagógusok 57,3%-a falun dolgozik és csak 47,2% városban, a lakhelye 53%-nak van városban és 47,1%-nak falun. Tehát kb. 10%-a a falun tanítóknak ingázik városból.

42 Román Statisztikai Hivatal honlapja: http://www.insse.ro/cms/qol/index_ro.html (2017. 04.28.), az Eurostat Romániára vonatkozó életminőséggel kapcsolatos adatai

A Hargita megyei pedagógusok körülbelül fele-fele arányban tömbházban és családi házakban laknak.

Hargita megyei pedagógusok szakmai életminőségének főbb jellemzői

A szakmai életminőség indikátorai kutatásomban a TSWQ-skála és a munkahelyi tárgyi és pszichoszociális körülményeivel való elégedettséget vizsgáló kérdéssor.

Renshaw TSWQ (Teacher Subjective Wellbeing Questionnaire)⁴³ skálája speciálisan pedagógusok számára készült. Két alskálája van: a tanári hatékonyság és az iskolához való kötődés skálája. A nyolc itemből álló skálát magam fordítottam magyar nyelvre.

A második indikátor részletesebben megvizsgálja a TSWQ-skála „iskolához való kötődés” alskáláját, rákérdezve a gyerekekkel, kollégákkal, felettesekkel és szülőkkel való kapcsolatra, ezenkívül kiegészíti azt az oktatási rendszerhez való viszonyulás és a társadalmi megbecsültség percepciójának vizsgálatával. Az oktatási rendszer átláthatósága, kiszámíthatósága és biztonsága⁴⁴ ugyanis az iskola szűrőjén keresztül leképeződik a pedagógusok tudatában és tapasztalataiban, és szükséges megvizsgálni ennek hatását is a teljesebb kép kialakítása érdekében. Az iskola tárgyi feltételei, a kapcsolatok, a vezetés és az iskolai légkör a szakmai életminőség belső háttértényezőiként, az oktatási rendszer jellemzői pedig tágabb értelemben vannak jelen, de szétválaszthatatlanul a pedagógusok mindennapjaitól.

A TSWQ-skálánál az *elérhető pontszámok 17 és 32 között vannak*, vagyis az érne el 17 pontot, aki minden kérdésnél „szinte soha” választ adna, és 32 pontot az, aki minden kérdésre azt válaszolná, hogy „szinte mindig”. *A Hargita megyei pedagógusok reprezentatív mintájában az elért átlagpontszám 26,26*. Mivel ez a skála még nem volt standardizálva sem magyar, sem román pedagóguspopuláción, nincs lehetőségünk összehasonlításokra és mélyebb következtetésekre. Azt viszont megállapíthatjuk, hogy ha 32 a maximális pontszám, akkor az elért 26,26-os átlageredmény jó közepesnek számít. A skála pontszámai alapján ugyanis a következő szinteket állapítottam meg: 17 - 20: gyenge szakmai életminőség, 21 - 28: közepes szakmai életminőség, 29 - 32: jó szakmai életminőség. Ez a modell csak a Gauss-féle eloszlás szempontjait figyelembe véve, a szintek önkényes hozzárendelése alapján született, és szükség lenne nagy populáción való standardizálásra.

43 RENSHAW L. Tyler: *Teacher Subjective Wellbeing Questionnaire*. In: *Researchgate* (June 2015).

44 Ezek a tényezők egy szervezet működésének meghatározói (Crozier, 1981).

4. ábra. Pedagógusok szakmai életminőségének keretei.

Forrás: saját szerkesztés.

A munkahely különböző tényezőivel való elégedettséget vizsgáló kérdések alapvetően öt csoportba oszthatóak: a tárgyi, anyagi tényezők (1., 10.), az iskola vezetésével (2.), az iskola légkörével (3.), az iskolán belüli kapcsolatokkal (4., 5., 6.) és az oktatási rendszer tulajdonságaival kapcsolatos kérdések (7., 8., 9.). Egy ötfokú Likert-skálán kellett válaszolniuk a megkérdezetteknek, ahol az egy a nagyon elégedetlent jelentette, az öt pedig a nagyon elégedettet.

Az iskola vezetésével a pedagógusok több mint fele elégedett: 55,2% elégedettnek mondta magát és 28,8% nagyon elégedettnek.

Ami az iskola légkörével való elégedettséget illeti, itt is alapjában véve pozitívan nyilatkoztak: 58,7% elégedett és 25,5% nagyon elégedett.

Gyerekekkel való kapcsolatukat a nagy többség (96%) nagyon jónak ítéli meg, minimális százalékban elégedetlenek és 3,4%-uk határozatlan. 47,3% elégedett és 48,8% nagyon elégedett a gyerekekkel való kapcsolatával.

A kollégákkal való kapcsolatukkal 54,3%-ban elégedettek és 41%-ban nagyon elégedettek, vagyis a pedagógusok 95,3%-a jónak tartja kollégáival való kapcsolatát.

A szülő-pedagógus kapcsolat is egészen jónak mutatkozik, legalábbis így

érzik a pedagógusok. 58,6%-uk elégedett vele és 26,2% nagyon elégedett.

Arra a kérdésre, hogy mennyire elégedett az iskola tárgyi felszereltségével, a pedagógusok 60,8%-a azt válaszolta, hogy elégedett, 9,6% pedig hogy nagyon elégedett.

Anyagi ellenszolgáltatásokkal – vagyis bérezéssel – való elégedettségük szempontjából nagyjából azonos arányban oszlik meg az elégedetlenek (34,2%) és az elégedettek (37,5%) aránya, és itt is sokan válaszoltak „nem is tudom”-mal (28%).

Az oktatási rendszer átláthatóságával kapcsolatos elégedettségüket illetően a válaszok inkább az elégedetlenség irányába kezdtek eltolódni. Összesen 54,6% vallotta magát elégedetlennek, amiből 12% nagyon elégedetlen, és 29% nem is tudja a választ. Ez a 29%-os arány feltűnő az eddigiekhez képest. Mivel az eddigi kérdésekre sokkal határozottabban válaszoltak, vagy az elégedettség, vagy az elégedetlenség irányába, okkal feltételezhetjük, hogy az a 29%, aki a kérdőívben nem nyilvánított határozott véleményt, nem igazán elégedett, de nem jelenti ki ezt határozottan. Azért ez a feltételezés, mert arra nincs okunk gondolni, hogy a határozatlanok csoportjában olyanok is lennének, akik meg vannak elégedve, de nem mondják ki.

Hasonlóak, sőt, még inkább az elégedetlenség irányába mutatnak azok az eredmények, melyek arra vonatkoznak, hogy mennyire elégedettek az oktatási rendszer változásainak kiszámíthatóságával. Itt még nagyobb (31%) a nagyon elégedetlenek aránya, és 45,8% az elégedetleneké. Itt is nagyobb (16%) a határozatlanok aránya, de nem annyira kiugró, mint az előző kérdésnél. Ez alapján arra is gondolhatunk, hogy az előző kérdésnél szereplő „átláthatóság” szót esetleg egyes pedagógusok nem tudták megfelelően értelmezni, elvontan kezelni, ezért „nem is tudom”-mal válaszolhattak rá.

Az oktatási rendszer nyújtotta biztonsággal kapcsolatban is inkább az elégedetlenség a jellemző, ezt láthatjuk a pedagógusok több mint felénél (20% nagyon elégedetlen, 37,7% elégedetlen). Itt is megjelenik a határozatlanok magas aránya (29%), és ismét csak a két előző hipotézisünk lehet ezzel kapcsolatban: vagy olyanok is kerültek bele ebbe a 29%-ba, akik igazából elégedetlenek, vagy nem volt teljesen tiszta számukra a „biztonság” fogalma.

Az oktatási rendszerrel való elégedettséghez az a kérdés kapcsolódott, hogy mennyire van harmóniában a pedagógusok elképzelése a pedagógusi munkáról a rendszer által kitűzött célokkal? Összesen 64,2%-uknak a meggyőződése a tanítás céljairól, hogy szinte soha vagy csak néha egyezik az oktatási rendszerével, és 35,2%-nak gyakran vagy szinte mindig egyezik. Ez a tényező leginkább azzal függ össze

(0,01-es szignifikanciaszinten), hogy mennyire érzik átláthatónak az oktatási rendszert ($r=0,338$), hogy mennyire kiszámíthatóak a benne zajló változások ($r=0,285$) és mennyire ad biztonságot a rendszer szerintük ($r=0,284$). Vagyis minél átláthatóbbnak, kiszámíthatóbbnak és biztonságosabbnak érzik a rendszert, annál inkább rá tudnak hangolódni kitűzött tanítási célokra, annál inkább egyetértenek ezekkel.

A pedagógusok percepciója arról, hogy a társadalom mennyire értékeli a munkájukat *eléggé* negatív. Az derül ki, hogy sokkal kevésbé érzik megbecsülve magukat a társadalom által, mint a konkrét iskolai környezet által. Míg iskolai szintű megbecsültséget 91,7%-uk érez, addig a pedagógusok 51,4%-a szinte soha vagy csak néha érzi úgy, hogy a társadalom értékeli a munkájukat. A társadalmi megbecsültség percepciója leginkább azzal függ össze, hogy mennyire érzik biztonságosnak az oktatási rendszert ($r=0,290$), és hogy milyennek érzik a szülőkkel való kapcsolatukat ($r=0,288$), szintén 0,01-es szignifikanciaszinten.

A munkahelyi viszonyokkal és feltételekkel való elégedettséget vizsgáló kérdéssorra adott válaszok alapján elmondhatjuk, hogy a Hargita megyei pedagógusok legelégedettebbek a gyerekekkel való kapcsolatukkal, de jónak ítélik meg a kollegákkal, és a szülőkkel való kapcsolatukat is. A vezetéssel való elégedettségük nem ennyire magas, de még mindig megfelelő. Az anyagi ellenszolgáltatásokkal kb. egyharmaduk elégedett, a többiek úgy gondolják, hogy lehetne jobb is. Úgy tűnik, szakmai életminőségük külső meghatározói közül leginkább az oktatási rendszer különböző aspektusaival elégedetlenek a pedagógusok. Ilyen a rendszer átláthatósága, a változások kiszámíthatósága és a biztonság, amit a rendszer ad. Ezek közül is legelégedetlenebbek a rendszerben történő változások kiszámíthatóságával. Ha megfigyeljük, hogy mely tényezőkkel kapcsolatban jelentkezik a leginkább válaszási bizonytalanság a pedagógusok körében, azt láthatjuk, hogy ez a biztonság és a rendszer átláthatósága, majd kisebb arányban ezt követi az anyagi ellenszolgáltatásokkal való elégedettség, a szülőkkel való kapcsolatuk és a vezetéssel való elégedettségük. Határozott elégedetlenséget fejeztek ki a rendszer változásainak kiszámíthatóságával kapcsolatban, és határozott elégedettséget a gyerekekkel és kollegákkal való kapcsolatuk vonatkozásában.

Ha a TSWQ eredményeit tekintjük a szakmai életminőség indikátorának, érdemes megnézni ennek összefüggéseit a fent elemzett munkahelyi tényezőkkel. A szakmai életminőség TSWQ-skála által mért szintje kizárólag az anyagi ellenszolgáltatásokkal való megelégedettséggel nem függ össze statisztikailag szignifikáns szinten ($p<0,05$).

Összefügg azzal, hogy mennyire vannak megelégedve a rendszer változásainak kiszámíthatóságával ($r=0,134$), és 0,01-es szignifikanciaszinten az összes többi tényezővel. A legerősebb korreláció az iskola légkörével való megelégedettséggel van ($r=0,398$), majd a gyerekekkel való kapcsolattal ($r=0,364$) és a vezetéssel ($r=0,345$).

Milyen metaforákkal, szimbólumokkal fejezik ki szakmai énjüket a Hargita megyei pedagógusok?

Kutatásom során azt szerettem volna, ha pedagógusi szerepük megéléséről a kognitív oldalt meghaladóan is információt kapok, ezért belekerült a kérdőívbe egy olyan kérdés is, amelynek szimbolikus és projektív jellege van. Arra kérdeztem rá, hogy milyen szimbólummal vagy metaforával tudná kifejezni önmagát, mint pedagógust. Hipotézisem az volt, hogy a pedagógusi szerep megélése összefügg a szakmai életminőséggel. Az értelmezhetetlen vagy hiányzó válaszok után fennmaradó 175 metaforából alkottam néhány főfogalmat, amelyek kifejezik a pedagógusi szereptartalmak lényegét. Ezeket a főfogalmakat gyakoriság alapján egy szófelhőben összegeztem.

Az összmintában leggyakoribbak a „fényt” kifejező metaforák, ez kiugróan jellemzi a Hargita megyei pedagógusok reprezentációit saját pedagógusi énjükről. Nagyjából azonos arányban szerepeltek még a „szeretetet adó”, „színes”, „növekedés” és „szülő” címszókkal jelölt metaforák. Ha a „fényre”, mint szociális reprezentációra tekintünk, amelynek van egy figuratív magja és egy perifériás rendszere,⁴⁵ és amely egy történeti kontextusban és egy kapcsolati hálóban jött létre,⁴⁶ akkor azt mondhatjuk, hogy a Hargita megyei pedagógusoknak legnagyobb része úgy tekint magára, mint aki világosságot ad a tanítványainak. Ez a fénynek, mint reprezentációnak a figuratív magja. Perifériás rendszernek tekinthetjük a pedagógusok által választott metaforáknak a különböző változataiból kibomló jelentéseket. Például a fénynek nem ugyanazt a minőségét jelzi a „nap” és a „pislákoló lámpás”: az utóbbi magában hordozza a kiégés jelentését, a fényforrás energiájának apadását. Leggyakrabban megjelenő metafora a „fény” kategóriában a lámpás, a gyertya és a nap volt. A fényt választó pedagógusok 65%-a közepes szakmai életminőséggel rendelkezik, 32,5% pedig jóval.

45 BIGAZZI Sara: *Tudás és kontextus: a szociális reprezentáció elmélete*. In: *A nevelésszociológia alapjai*. Szerk.: VARGA Aranka. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, 2015. (a továbbiakban BIGAZZI 2015)

46 BIGAZZI 2015.

5. ábra. Metaforaválasztás főfogalmak szerint.

Forrás: saját kutatás adatai (2016)

A „szeretetet adó” kategóriában legtöbbször a „szív” szó jelent meg, és ezek a pedagógusok körülbelül fele-fele arányban tartoznak a közepes és jó szakmai életminőségűek csoportjába.

A „színes” kategória nagyrészt „szivárványt” és különböző virágokat jelentett, és 58%-ban közepes, 35%-ban jó szakmai életminőségű pedagógusok tartoznak ide.

A reprezentációk nemi meghatározottságára utal az, hogy a „szülő” címszó tulajdonképpen teljes egészében az anyaságra utaló metaforákat jelez, mivel kizárólag nők választották ezeket („anya”, „tyúkanyó”, „kotló”). A hatalmat és erőt jelképező metaforákat viszont („oroszlán”, „sas”) kizárólag férfiak választották.

Megvizsgáltam kereszt táblákkal a metaforák eloszlását olyan szempontból is, hogy milyen típusú reprezentációik vannak saját pedagógusi énjükről a gyenge és a jó szakmai életminőségű személyeknek. A gyenge szakmai életminőségűek közül legtöbbször növekedést kifejező metaforát választottak (16%, ami nagyon kiugró szám), illetve olyan metaforákat, melyek azt fejezik ki, hogy a pedagógus fő szerepe az információk adása-vevése (8%). A jó szakmai életminőséggel jellemezhető pedagógusok leginkább a fényt (13,1%), a szeretetet (8,1%), a szülői szerepet (6,1%) és a színességet (6,1%) kifejező metaforák által tudták azonosítani magukat. Bár ilyen projektív módszerek esetén nem tehetünk határozott megállapításokat, valószínű, hogy míg a

gyenge szakmai életminőségűek - érzékelve saját növekedés iránti szükségletüket - az információcserére és a növekedésre koncentrálnak, a jó szakmai életminőségűeknek inkább olyan reprezentációik vannak, melyek érzelmmel telítettebbek és melyekben már megjelenik az is, hogy valamit tudnak adni a szereppartnereknek, ez esetben a gyerekeknek („fény”, „szeretetet adó”, „szülő”).

Tehát a Hargita megyei pedagógusok leggyakrabban mindenképp pozitív töltetű, melegséget, világosságot, vidámságot és szülői szerepet kifejező metaforák által azonosítják magukat, és általában közepes vagy jó életminőségűek. A negatív töltetű (pl. „idomár”) metaforákat választó pedagógusok között egyetlen jó szakmai életminőségűt sem találunk, a „munkavégző” kategóriába illeszkedők („hangya”, „méh”, „Duracell nyuszi”) pedig teljes egészében a közepes életminőségi kategóriába tartoznak.

A szakmai életminőség összefüggése a nemmel és az életkorrall

Megállapíthatjuk, hogy a pedagógusok nagy része (60,6%) közepes szakmai életminőséggel rendelkezik, vagyis a TSWQ-skálánál 21 és 28 pont közötti értéket ért el. Az összpontszámokat tekintve egyhe szórásbeli eltolódás figyelhető meg a két nem között olyan szempontból, hogy a nők inkább a „közepes” szakmai életminőség kategóriában csoportosulnak, míg a férfiak kissé nagyobb arányban találhatók a „gyenge”, illetve a „jó” szakmai életminőség kategóriákban. Érdekes adalék, hogy a női vezetők jobbnak érzékelik szakmai életminőségüket, mint a női beosztottak vagy akár a férfi pedagógusok. Ami feltűnő, hogy ezeknek a női vezetőknek 41,6%-a jellemezhető a TSWQ-skála alapján jó szakmai életminőséggel, míg a teljes mintának csak 31,3%-ról mondható ez el. Összességében a skála pontszámait tekintve azt látjuk, hogy női vezetők kizárólag a „közepes” és a „jó” életminőségi kategóriákban vannak, míg a női beosztottaknak 7,3%-a és a férfiaknak 12,1%-a a „gyenge” kategóriába esik. Tehát figyelembe kell venni, hogy a nők eredményeit kissé feljavitja a nagyon kisszámú, de nagyon jó szakmai életminőségű női vezető.

Az életkor összefügg-e a különböző munkahelyi tényezőkkel való elégedettséggel? Az életkort ebben az esetben hármass bontásban értelmezzük: fiatal (35 éves korig) korosztály, középkorúak (36 - 55) és idősek (56 éves kor fölött). Az iskola tárgyi felszereltségével való nagymértékű elégedetlenséget kizárólag a fiatal korosztály fejezett ki (a „nagyon elégedetlen” válaszok 100%-a fiataloktól ered).

Az iskola vezetésével kapcsolatos nagy elégedetlenséget viszont kizárólag az idős, az elégedetlenséget pedig leginkább a középkorúaknál látjuk (77,8%). Úgy tűnik tehát, hogy az idő elteltével, a pályán való előrehaladással párhuzamosan javul a tárgyi felszereltség megítélése, és csökken a vezetéssel való elégedettség. Az előbbi oka az lehet, hogy a pálya elején még nem mindenkinek sikerült megfelelően felszerelt iskolába kerülni vagy beszerezni a tanításhoz szükséges tárgyi segédeszközöket. Az utóbbinál pedig arra gondolhatunk, hogy a tapasztalat növekedésével egyre inkább felfedezik a pedagógusok a vezetés hiányosságait vagy igényeik növekednek ezzel kapcsolatban. Az iskolán belüli pszichoszociális kapcsolatokról annyit mondhatunk, hogy a gyerekekkel való kapcsolattal elégedetlenek pontosan fele fiatal és fele idős. A középkorúak között egyáltalán nincs olyan, aki elégedetlen lenne szakmájának ezzel az aspektusával.

A szülőkkel való kapcsolatot tekintve az figyelhető meg általános tendenciaként, hogy az életkor előrehaladtával növekszik a megelégedettség, ami vagy a tapasztalat gyarapodásával magyarázható, vagy a fásultság, beletörődés növekedésével. Ez 0,01-es szignifikanciaszinten korrelációval is kimutatható, bár az összefüggés mértéke nem túl nagy ($r=0,150$). Az oktatási rendszer sajátosságait illetően, amint már tudjuk, alapvetően elégedetlenek a pedagógusok. Ha azt vizsgáljuk, hogy kirajzolódik-e valamilyen minta ebben a tekintetben életkori csoportok szerint, azt látjuk, hogy nincsenek feltűnő különbségek. Az oktatási rendszer átláthatóságával kissé elégedettebbek az idős pedagógusok, a rendszer biztonságát illetően pedig szintén az idő elteltével javul kicsit a helyzet. Ez utóbbi összefüggés nem szorul magyarázatra, hisz érthető, hogy azzal párhuzamosan, ahogy sikerül stabil, végleges állást szerezniük, nő a rendszer biztonságával kapcsolatos megelégedettségük.

Hargita megyei pedagógusok önértékelt anyagi helyzete

Ebben a vizsgálatban nem volt cél az anyagi helyzet részletes objektív felmérése, mivel a szubjektív életminőségre bizonyos életszínvonalon túl bizonyítottan inkább az hat, ahogyan értékelik körülményeiket az emberek, nem az objektív tényezők.⁴⁷ Ezért az önértékelt anyagi helyzetre kérdeztem rá a kérdőívben. Úgy tűnik, nem

47 UTASI Ágnes: *Éltető kapcsolatok. A kapcsolatok hatása a szubjektív életminőségre.* Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 2008; SUSÁNSZKY Éva; SZÁNTÓ Zsuzsa: *Magyar lelkiállapot 2013.* Budapest. Semmelweis Kiadó, 2013.

annyira elégedetlenek anyagi helyzetükkel a pedagógusok, mint ahogyan a hétköznapi narratívákból kitűnik. 58,7%-uk ítélte megfelelőnek, 36,1% jónak és csak 5,2% rossznak anyagi helyzetét. A Hargita megyei pedagógusok döntő többsége tehát elégedett anyagi helyzetével. Viszont amikor úgy tettük fel a kérdést, hogy mennyire elégedettek bérezésükkel, 28% nem tudta eldönteni, a többiek pedig közel azonos arányban voltak elégedettek és elégedetlenek. Ez nagyon feltűnő adat. Valószínű, vagy az van a háttérben, hogy ilyenkor a háztartás anyagi biztonsága más forrásokból ered (például plusz jövedelmekkel egészítik ki fizetésüket, vagy a párjuk, családjuk teremti meg ezt), vagy az, hogy amikor általános anyagi helyzetre kérdezzük rá, akkor az országban levő nagy materiális egyenlőtlenségek⁴⁸ miatt a gyengébb helyzetben levőkhöz viszonyítják magukat. Amikor konkrétan a bérezésről van szó, akkor viszont a többi értelmiségi szakma a viszonyítási pont, akiktől lemaradnak.

Hargita megyei pedagógusok önértékelt egészsége

Az egészség önértékelt szintje az egyéni szubjektív szűrőn,⁴⁹ a kognitív kiértékelésen⁵⁰ keresztül alakul, ezért erre helyeztem a hangsúlyt az életminőség vizsgálatánál. A különböző betegségek előfordulása ebben a pedagóguspopulációban fontos szempontokat vehet fel.

A pedagógusoknak összesen 71,1%-a azt mondta, hogy nagyrészt vagy teljesen egészséges. 24,6% megfelelően érzi magát és csak 4,3% vallotta azt, hogy gondjai vannak az egészségével. Ez megfelel az országos mutatónak: az átlagpopuláció több mint háromnegyede vallja magát egészségesnek vagy nagyon egészségesnek.⁵¹

A különböző betegségek előfordulását illetően legnagyobb arányban a migrén vagy gyakori fejfájás jelenik meg, utána a magas vérnyomás, az ízületi gyulladás, az

48 2015-ös adatok szerint az EU országai közül Romániában a legnagyobbak a jövedelmi egyenlőtlenségek. Forrás: Eurostat 2015 adatai, Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Main_Page.

49 DIENER Ed, SUH M. Eunok, LUCAS E. Richard, SMITH L. Heidi: *Subjective Well-Being: Three Decades of Progress*. In: *Psychological Bulletin*. 125. (1999) 2. sz. 276 - 302; PIKÓ Bettina: *Egészségpszichológia*. Budapest, Új Mandátum Kiadó, 2002.

50 LAZARUS S. Richard, FOLKMAN Susan: *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer, 1984.

51 Román Statisztikai Hivatal honlapja: <http://www.insse.ro> (2017. 04.28.), egészséggel kapcsolatos adatai.

allergiás betegségek és a szorongás. Ha összevetjük az országos prevalencia-szintekkel, kiderül, hogy a Hargita megyei pedagógusok populációjában mely betegségek gyakoribbak az átlagnál. Ilyen a migrén vagy gyakori fejfájás, az ízületi gyulladás vagy reumatoidarthritis, a szorongás és a magas koleszterinszint. Figyelembe kell vennünk, hogy nem orvosi diagnózisokról van szó, hanem önértékelésről, és a betegségek megnevezései is félreértésre és pontatlan értelmezésre adhatnak okot (pl. a köznyelvben „reumának” titulálnak minden ízületi betegséget, nem csak az autoimmun eredetű reumatoid artritist), tehát az eredményeket eszerint kell kezelnünk. Az országos előfordulási ráták sem az Egészségügyi Minisztérium hiteles adatai, mert ahhoz nem férhettem hozzá.

A mentális egészséget illetően megállapíthatjuk, hogy a pszichiátriai kórképek közül csak a szorongás jelenik meg átlagon felüli arányban a pedagógusok mintájában. Hozzá kell tennünk, hogy nem tudjuk, mit értettek a megkérdezettek „szorongás” alatt, ugyanis gyakran használják a köznyelvben a „szorongok”, „depressziós vagyok” kifejezéseket nem klinikus állapotok jelölésére. A lelki egészség viszont túlmutat a pszichiátriai betegségek hiányán,⁵² és fontos figyelembe venni a szubklinikus állapotokat és az egyén mindennapjait negatívan befolyásoló érzéseket is, különösen pedagógusoknál. Az OLEF⁵³ a lelki egészség indikátoraként egy olyan kérdéssort használ, amely a kérdezett megszokott, jellemző lelkiállapotához viszonyítja jelenlegi állapotát. A Hargita megyei pedagógusoknál azt látjuk, hogy általában nem számolnak be negatív irányú változásról. Jellemző az „átlagoshoz” való igazodás. Nagy többségük úgy érzi, hogy ugyanannyira képes figyelni arra, amit csinál, és ugyanannyira feszült, stb., mint általában. Két kérdés esetében találjuk nagyobbban azok arányát, akiknél az állapot rosszabbodott: hogy sikerült-e kialudnia magát és hogy feszültnek érezte-e magát.

Az egészségi állapot önértékelt szintje szignifikáns pozitív korrelációban van a szakmai életminőség szintjével ($r=0,217$, $p=0,01$).

52 *Tanakodó. A mentálhigiéné elmélete, a mentálhigiéné képzés, a mentálhigiéné az emberek szolgálatában*, Szerk.: TOMCSÁNYI Teodóra, GREZSA Ferenc, JELENITS István. Budapest, Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, 1999; DOWNIE E. Robert, FYFE Carol, TANNAHILL Andrew: *Health Promotion. Models and Values*. Oxford, Oxford University Press, 1989.

53 BOROS Julianna, NÉMETH Renáta, VITRAI József: *OLEF2000*, Kutatási jelentés, 2000, http://193.225.50.35/dokumentum/OLEF_2000/kjelentes_lakossag_egeszsege.pdf

Hargita megyei pedagógusok társas támogatottsága

A társas támogatás vizsgálatánál feltűnően pozitív eredmények születtek. Szinte mindenki elégedett a párja, családja és barátai által nyújtott vagy elérhető társas támogatással. Csak az ismerősök által nyújtott támogatást érzik kevésbé megfelelőnek. Vagy arra következtethetünk ebből, hogy pozitív irányú torzítás történt, vagy arra, hogy Székelyföldön erősebbek a társas kapcsolatok, mint például Magyarországon, amely individualistább társadalomnak számít Romániához képest.⁵⁴

Bármelyik feltevés érvényes, emellett néhány összefüggést megállapíthatunk. Egyik, hogy természetesen az ismerősöktől kapnak a legkevesebb támogatást, ugyanis ez a csoport a társas kapcsolati hálónak egy kevésbé intim rétegét alkotja. Amit mégis elvárnának ettől a rétegtől a minta tagjai, az nem annyira az érzelmi támogatás (örömet szerezni és szeretetet adni), hanem inkább az instrumentális jellegű támogatások: hogy számíthassanak ismerőseikre, gondoskodjanak róluk szükség esetén és bátorítsák őket. A barátokkal kapcsolatban megfigyelhető, hogy az általuk elérhető támogatások nagy része nem különbözik nagyon az egészen közeli (pár, család) kapcsolatokétól. Ez arra utalhat, hogy Székelyföldön a „barátság” fogalma eléggé szoros kapcsolatot jelöl, valamint arra, hogy a pedagógusok mintája döntően női minta, és tudjuk, hogy a nők baráti kapcsolatai érzelmileg szorosabbak és intimebbek.⁵⁵ Csak a gondoskodás kategóriájában marad alul a barátoktól kapott támogatások mennyisége/minősége a megkérdezettek szükségleteihez képest. Ez is arra utal, hogy itt a barátság nem egy lazább „haveri” viszonyt jelöl, hanem olyan szoros kapcsolatot, amelytől elvárható, hogy probléma esetén gondoskodást is nyújtson. Az egészen szűk kapcsolatháló tagjai, a pár és a család megfelelő támogatást nyújt a vizsgált populáció számára, ez a legerősebb a szeretetadás és a gondoskodás kategóriájában.

Mindenképpen megállapítható az adatok alapján, hogy a pedagógusok közel 100%-a azt vallja, hogy teljesen elégedett a hozzátartozóitól kapott társas támogatással, és 70% körüli arányban az ismerőseitől kapott támogatással.

Hargita megyei pedagógusok vallásossága

A Hargita megyei pedagógusok nagy része római katolikus (61,6%) (Hargita

54 LAZÁNYI Kornélia: *A társas támogatás szerepe egy individualista társadalomban*. In: *A Virtuális Intézet Közép-Európa kutatására közleményei*. 4. (2012) 2. sz., 51-58.

55 ALBERT Fruzsina, DÁVID Beáta: *Embert barátjáról. A barátság szociológiája*. Budapest, Századvég Kiadó, 2007.

megyében zömmel római katolikusokról beszélünk), 24,1% református, 13,4% unitárius, és minimális százalékban vannak egyéb vallásúak.

A pedagógusok nagy része hívőnek vallja magát: 93,8% határozott igennel válaszolt arra a kérdésre, hogy hisz-e Istenben, 1,9% határozott nemmel, és 4,4% bizonytalan. Ez egybecseng Fejes Ildikó székelyföldi (pontosabban csíki régióban) végzett ezzel kapcsolatos kutatásaival, miszerint ebben a régióban a hagyományos vallásosság még jelentős mértékben felfedezhető.⁵⁶

Templomba járási szokásaikra kérdezve rá azt láthatjuk, hogy nagyon kicsi (2,8%) a soha templomba nem járók és aránylag kicsi (12,1%) a hetente többször járók aránya. A néha és a nagyon ritkán templomba járók, összesen 55,4%-ot tesznek ki, vagyis a pedagógusoknak több mint a felét. Azt mondhatjuk, hogy a hetente többször vagy hetente templomba járók jelentik azt a csoportot (41,8%), akiknek az életében ez igazán fontos. A mintának csak 27%-a tagja valamilyen egyházi közösségnek. A vallásosság jelentőségét ebben a régióban az is aláhúzza, hogy a család és a barátok után a pedagógusok az istenhitet említik, mint fontos erőforrást.

Hargita megyei pedagógusok globális életminősége

Az globális jóllétet a WBI-5 skálával, illetve az ESS erre vonatkozó kérdésével vizsgáltam. A WBI-5 öt kérdést tartalmaz. Azt láthatjuk az adatokból, hogy legproblémásabbnak a nyugodtságot-ellazultságot és a reggeli frisséget-élénkséget érzik a pedagógusok, ezzel kapcsolatban vallják be legnagyobb arányban, hogy egyáltalán nem vagy alig jellemző ez rájuk.

Az ESS által mért étellel való elégedettség pedagóguspopulációban mért szintje 8,36. A ESS egy itemes kérdése („Mennyire elégedett Ön az életével összességében egy 0-10-ig terjedő skálán?”) természetesen pozitív korrelációban van a szakmai életminőséggel ($r=0,283$, $p=0,01$). Ennél a mutatónál egyébként a pedagógusok 49,7% közepesen elégedett, 49,1% elégedett és csak 1,3% elégedetlen.⁵⁷ Vagyis szinte senki nem értékelte életével való elégedettségét öt pontnál kevesebbre. Románia nem szerepelt az European Social Survey 7. fordulójában, az utolsó elérhető adat az országról 2008-as,

56 FEJES Ildikó: *A vallásosság történelmi és szociológiai dimenziói Csíkban*. Doktori (PhD) értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Történettudományi Doktori Iskola, Gazdaság-, régió- és politikatörténeti műhely, Csíkszereda-Piliscsaba, 2014.

57 A válaszok alapján három csoportot képeztem: elégedetlen (0 - 4), közepesen elégedett (5 - 8) és elégedett (9 - 10).

így nincs lehetőségünk összehasonlítani az étellel való elégedettséget pedagógusok és az átlagpopuláció között. Összehasonlíthatjuk viszont a Veenhoven által koordinált World Database of Happiness adataival,⁵⁸ ahol ugyanarra kérdeznék rá szinte azonos kérdéssel: Mindent összevetve mennyire elégedett vagy elégedetlen Ön életével?, és itt is 0-10-es skálán mérnek. Eszerint Romániában az étellel való elégedettség szintje egy 0-tól 10-ig tartó skálán 6. A 2018-ban készült Székely Boldogság Index⁵⁹ szerint Székelyföldön az emberek 6,97-re értékelik boldogságukat. Megállapíthatjuk, hogy ehhez képest a pedagógusok elégedettségi szintje magasnak mondható (8,36), de mivel a fenti kutatás nem reprezentatív populáción készült, nem vonhatunk le belőle következtetéseket. A Hargita megyei pedagógusok által elért pontszám viszont nagyjából megfelel az ESS adatai szerint más segítő foglalkozásúak (ápolók, papok) elégedettségi szintjének az EU országainak átlagértékét tekintve.⁶⁰

Összefoglalás

A szakmai életminőséget tekintve az adatok azt mutatják, hogy a Hargita megyei általános iskolai pedagógusok leginkább az oktatási rendszer sajátosságaival elégedetlenek. Ilyen az oktatási rendszer átláthatósága (54,6% elégedetlen), a változások kiszámíthatósága (76,8% elégedetlen) és a biztonság, amit a rendszer ad (57,7% elégedetlen). Ugyanakkor megfigyelhető, hogy a pályán eltöltött idővel párhuzamosan csökken a pedagógusok elégedetlensége. Erre magyarázat lehet az, hogy idővel befásulnak a nehézségekbe, vagy adaptálódnak a helyzethez, illetve arra is gondolhatunk, hogy az idősebb pedagógusok azért ítélik meg kevésbé negatívan az oktatási rendszer sajátosságait, mert ők az előző rendszerben szocializálódtak és kezdték el pályájukat, és ahhoz a viszonyítási ponthoz képest a jelen oktatási rendszer átláthatóbbnak és kiszámíthatóbbnak tűnik. A pedagógusoknak majdnem fele elégedetlen a megbecsültséggel, amit a társadalom részéről érzékel. Nagyjából ugyanilyen képet mutat az is, hogy mennyire egyezik tanításról való elképzelésük az oktatási rendszer által kitűzött célokkal. Legjobbnak gyerekekkel való kapcsolatukat ítélik meg, ami arra utal, hogy szakmájuk lényegével összhangban vannak. Szakmai

58 World Database of Happiness adatai: <http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/> (2016.12.07).

59 SZABÓ Árpád: *Mennyire boldog a székely? Mit mutat a Székely Boldogság Index?* – kutatási jelentés, Udvarhelyszéki Kis-és Középvállalkozások Szövetsége. Székelyudvarhely, Príma Press Kft., 2018.

60 European Social Survey: www.europeansocialsurvey.org.

életminőségük a TSWQ-skála eredményei alapján közepesnek mondható: a 32 pontból 26,26 pontot értek el.

Kutatásomból kiderült, hogy a pedagógusok nagy része elégedett vagy nagyon elégedett egészségi állapotával (71,1%). Az önértékelt egészségi állapot viszonylagosságát jelzi, hogy a szorongásos vagy reumatoid artritisszel küzdő személyek nagy része is megfelelőnek vallotta egészségi állapotát.

Meglepetés és a köznap diskurzusnak ellentmondó adat, hogy anyagi helyzetükkel nagyrészt elégedettek a pedagógusok. Fontos figyelembe venni, hogy ezek 2016-os adatok, tehát a tanügyben történt béremelés előtti időből származnak.

Társas támogatás terén azt állapíthattuk meg, hogy a szűk társas hálót erős megtartó erőnek érzékelik, hogy a barátság fogalma a szűk családi kötelékekhez hasonló jelentéssel bír régióinkban, és hogy az ismerősöktől inkább instrumentális jellegű támogatásokat várnak el a pedagógusok. Döntő többségük vallotta magát vallásosnak, ami Székelyföldön még jelentős erőforrásnak számít.

A szakmai életminőség erős pozitív korrelációban van a globális életminőséggel: a szakmai életminőség TSWQ által mért szintje és a WBI-5 (5 ítemes Well-Being Index) közötti szignifikáns korreláció mértéke 0,375, a TSWQ és az ESS (European Social Survey) egy ítemes, étellel való általános elégedettségre vonatkozó kérdése között 0,247, és szintén szignifikáns ($p < 0,05$). A globális életminőség ennek a csoportnak a körében 8,36, ami mind a magyarországi, mind a romániai átlagpopulációhoz képest magasnak számít.

Jelen tanulmány csak rövid bemutatót kívánt adni a Hargita megyei pedagógusok életminőségének különböző területeiről. A kutatás mélyebb összefüggéseinek tárgyalására ezúttal nem kerülhetett sor. Másrészt e rövid összefoglaló is rengeteg új kérdést vet fel ebben a témában (például hogy mi van annak a hátterében, hogy a székelyföldi átlagpopuláció szubjektív életminősége jobb, mint a magyarországi vagy a romániai, és hogy a Hargita megyei pedagógusok globális életminősége sokkal jobb az országos átlagnál), amelyek több új kutatás alapját képezhetik.

BUNĂSTAREA SUBIECTIVĂ A SOCIETĂȚII PROFESORILOR ÎN JUDEȚUL HARGHITA

Aceast studiu analizează calitatea subiectivă a vieții profesorilor din județul Harghita în anul 2016, pe baza unei colecții de date reprezentative (N = 328). Colectarea datelor a fost realizată sub forma unui studiu independent în școlile din județul Harghita. Analiza arată că este vorba în mare măsură de un model de vârstă mijlocie cu o vârstă medie de 41 de ani și o distribuție de gen de 78,6% dominată de ocupațiile „guler roz”.

Proba din Gheorgheni este ceva mai în vârstă, vârsta medie fiind de 43,6 ani. Pe tip de școală, proba este proporțional pe jumătate rurală și pe jumătate urbană. Putem face câteva declarații cu privire la indicatorii privind calitatea vieții. Datele relevă că profesorii sunt, printre toți factorii calității profesionale a vieții, cei mai puțin mulțumiți de transparența sistemului educațional, predictibilitatea schimbărilor și securitatea oferită de sistem.

Sunt cei mai mulțumiți de relația lor cu copiii, urmată de calitatea relației lor cu colegii și părinții. Interesant, ei sunt în mare parte mulțumiți de salariile lor. Sunt, de asemenea, multumiți de starea lor de sănătate, chiar și cei care se luptă cu artrită reumatoidă sau anxietate. Rețeaua de asistență socială este percepută ca o putere de reținere și se dovedește că în acest model prietenia este privită ca o relație cu legături apropiate, asemănătoare familiei.

THE SUBJECTIV WELL-BEING OF TEACHER'S SOCIETY IN HARGHITA COUNTY

This paper analyzes the subjective quality of life of Harghita County teachers based on a 2016 representative data collection (N=328). The data collection was made in the form of an independent survey in Harghita county schools. The analysis shows that it is largely a middle-aged pattern with a mean age of 41 years and a gender distribution of 78.6% dominated by the „pink collar” occupations. The summit of Gyergyó is somewhat older, the average age here is 43.6 years. By type of school, the sample will be half and half proportionally rural and urban.

We can make some statements about the indicators regarding the quality of life. The data reveals that teachers are among the least satisfied with the transparency of the education system, the predictability of the changes and the security provided by the system, among all the factors of their professional quality of life.

They are most satisfied with their relationship with children, followed by the quality of their relationship with their colleagues and the parents. Interestingly, they are mostly satisfied with their wages. They are also satisfied with their health status, even those who are struggling with rheumatoid arthritis or anxiety. The social support network is perceived as a retaining power, and it turns out that in this pattern friendship is regarded as a relationship with a close, family-like ties.